

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی

پایان‌نامه برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد رشته

آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان

بررسی مقابله‌ای نظام زمان، نمود و وجه فعل در فارسی و ایتالیایی

استادراهنما: دکتر محمد دبیرمقدم

استادمشاور: دکتر گلناز مدرسی قوامی

استادداور: دکتر ویدا شقاقی

نگارش: صفورا احمدبگی

۱۳۸۹

فرم گردآوری اطلاعات پایان نامه‌ها

کتابخانه مرکزی دانشگاه علامه طباطبائی

عنوان: بررسی مقابله‌ای نظام زمان، نمود و وجه فعل در فارسی و ایتالیایی		
نویسنده / محقق: صفورا احمدبگی		
استاد راهنما: دکتر محمد دبیر مقدم	استاد مشاور: دکتر گلناز مدرسی قوامی	
کتابنامه: دارد	واژه نامه: دارد	
نوع پایان نامه: ☐ بنیادی ☐ توسعه‌ای ☐ کاربردی		
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	سال تحصیلی: ۱۳۸۸-۸۹	
محل تحصیل: تهران	نام دانشگاه: علامه طباطبائی	دانشکده: ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی
تعداد صفحات: ۱۹۳		
کلید واژه ها به زبان فارسی: بررسی مقابله‌ای، فعل، زمان، نمود، وجه، فارسی، ایتالیایی		
کلید واژه ها به زبان انگلیسی: contrastive analysis, verb, tense, aspect, mood, Persian, Italian		
چکیده		
<p>بیان مسئله: بررسی مقابله‌ای با تشخیص شباهت‌ها و تفاوت‌های بخش‌هایی از دو یا چند زبان، امکان پیش‌بینی و تحلیل خطاهای احتمالی زبان آموزان را فراهم ساخته و تمایز گذاشتن میان خطاهای متأثر از تعمیم‌های بین‌زبانی و درون‌زبانی از یک سو و خطاهای فردی و تصادفی متأثر از عوامل دیگر را امکان‌پذیر می‌سازد. اهمیت بررسی مقابله‌ای نظام‌های دستوری ناشی از اهمیت ویژه ساختار دستوری در تعیین چارچوبی است که اهل زبان افکار و اندیشه‌های خود را در قالب آن بیان می‌کند. فعل و زیر نظام‌های آن، از قبیل نظام زمان، نمود و وجه، از مهم‌ترین مقوله‌های دستوری هر زبانی است.</p> <p>اهمیت پژوهش: بر اساس گونه معتدل فرضیه بررسی مقابله‌ای که اصل تعمیم محرک در آن مطرح است، بیشترین دشواری در جایی است که الگوهای دو زبان تفاوت‌های جزئی داشته باشند و زبان‌آموز با نادیده گرفتن این تفاوت‌های جزئی، الگوهای زبان مادری یا هدف را تعمیم بیش از حد دهد. بنابراین، بررسی مقابله‌ای و نتایج آن در فرایند آموزش زبان، از طراحی منابع آموزشی تا آزمون‌سازی اهمیت دارد.</p> <p>اهداف: هدف اصلی این پژوهش دستیابی به تفاوت‌ها و شباهت‌های میان نظام زمان، نمود و وجه فعل زبان‌های فارسی و ایتالیایی است که به هدف کاربردی‌تر پیش‌بینی دشواری‌ها، مشکلات و خطاهای فارسی‌آموزان ایتالیایی زبان در یادگیری فعل فارسی است، کمک می‌کند.</p> <p>پرسش‌ها: ۱- چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی میان نظام زمان، نمود و وجه فعل در زبان‌های فارسی و ایتالیایی وجود دارد؟</p>		

۲- تحلیل مقابله‌ای نظام زمان، نمود و وجه فعل در زبان‌های فارسی و ایتالیایی چه مشکلات، دشواری‌ها و خطاهایی را در یادگیری فعل برای فارسی-آموزان ایتالیایی زبان پیش‌بینی می‌کند؟

با توجه به توصیفی بودن این پژوهش، فرضیه خاصی مد نظر نیست.

نتایج پژوهش: پرسش اول این پژوهش این است که "چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی میان نظام زمان، نمود و وجه فعل در زبان‌های فارسی و ایتالیایی وجود دارد؟". نظام‌های زمان، نمود و وجه در دو زبان فارسی و ایتالیایی چنان در هم تنیده شده‌اند که به باور نگارنده نمی‌توان آنها را از هم تفکیک و جداگانه بررسی کرد. زمان در هر دو این زبان‌ها را می‌توان هم به صورت دوگانه، گذشته-ناگذشته، و هم به صورت سه‌گانه، گذشته-حال-آینده، تقسیم بندی کرد. زمان حال در هر دو زبان را می‌توان ناگذشته نامید، چراکه امکان کاربرد آن برای اشاره به آینده نیز وجود دارد. اما زمان آینده فارسی صورتی نشاندار و ساختی ترکیبی است که تنها کاربرد آن برای اشاره به آینده در بافت‌های رسمی و ادبی است. حال آنکه صورت آینده ایتالیایی ساختی غیرترکیبی است که علاوه بر اشاره به آینده، کاربردهای دیگری نیز دارد. از سوی دیگر زبان ایتالیایی صورت آینده دیگری نیز دارد که زمان آن مطلق-نسبی است. محدودیت معنایی و کاربردی صورت آینده در فارسی سبب شده که علاوه بر صورت حال ساده، برای بیان مفاهیم آینده پیچیده‌تر از صورت‌های مختلف، از جمله صورت‌های التزامی و گذشته استفاده شود.

در مورد نمود، تقسیم‌بندی تام و ناتمام در دو زبان تقریباً مطابقت دارد. اما صورت گذشته مطلق نمود تام ایتالیایی در طی زمان بسیاری از کاربردهای خود را از دست داده و ویژگی دوری از حال، یا به تعبیری تاریخی بودن، به ویژگی‌های آن اضافه شده است. نمود ناتمام در هر دو زبان شامل همه معنی‌های عادت، استمرار و درجریان می‌شود. هر دو زبان صورت‌های جداگانه‌ای هم برای نمود درجریان دارند، اما نمود درجریان در فارسی، معنی در شرف وقوع بودن را نیز دارد و در ضمن همه موارد کاربرد آن با صورت ناتمام قابل بیان نیست. در حالی که صورت درجریان ایتالیایی تنها به معنی درجریان بودن موقعیت و کاملاً اختیاری است.

نمود دیگر در هر دو زبان نمود کامل است. یکی از کاربردهای نمود کامل در زبان فارسی بیان غیرمستقیم و استنباطی یا روایی یک موقعیت است، که نمود کامل در ایتالیایی این معنی را منتقل نمی‌کند. اما کاربرد اصلی دیگر این نمود، بیان ارتباط موجود میان یک موقعیت و نقطه عطف آن، میان دو زبان مشترک است. اما این ویژگی در صورت گذشته کامل ایتالیایی در طی زمان تضعیف شده و این صورت به سادگی برای تمام موقعیت‌های گذشته، فارغ از وجود یا عدم چنین ارتباطی، استفاده می‌شود.

هر دو زبان سه وجه اخباری، التزامی و امری را در اختیار دارند، ایتالیایی وجه چهارمی با نام شرطی نیز دارد که فارسی فاقد آن است. وجه اخباری در دو زبان تفاوت عمده‌ای ندارد. اما وجه التزامی، با وجود شباهت‌های معنایی و کاربردی فراوان، تفاوت‌هایی نیز دارد. به عنوان مثال کاربرد وجه التزامی ایتالیایی مستلزم ویژگی ناتصریح است، اما نگارنده مهم‌ترین ویژگی لازم برای کاربرد وجه التزامی فارسی را عدم قطعیت می‌داند. همین تفاوت سبب شده است که برای بیان بعضی از موارد، مانند پیش‌انگاری‌ها و برخی شرطی‌های ناممکن که در ایتالیایی با صورت التزامی بیان می‌شوند، در فارسی، از آنجا که فاقد ویژگی عدم قطعیت هستند، وجه التزامی به کار نرود.

زمان در صورت‌های التزامی فارسی همواره نسبی است، و تنها دو صورت التزامی با زمان گذشته و ناگذشته در فارسی وجود دارد. اما زمان التزامی ایتالیایی مطلق-نسبی است و به همین سبب چهار صورت التزامی مختلف در این زبان موجود است.

وجه امر نیز در هر دو زبان مشابه است؛ تنها برای دوم شخص مفرد و جمع صورت‌های امری جداگانه‌ای وجود دارد و برای موارد دیگر از صورت التزامی استفاده می‌شود.

پرسش دوم این پژوهش از این قرار است: "تحلیل مقابله‌ای نظام زمان، نمود و وجه فعل در دو زبان فارسی و ایتالیایی چه مشکلات، دشواری‌ها و خطاهایی را در یادگیری فعل برای فارسی‌آموزان ایتالیایی زبان پیش‌بینی می‌کند؟ نکات زیر مواردی هستند که با توجه به بررسی و مقابله نظام زمان، نمود و وجه فعل در دو زبان فارسی و ایتالیایی، احتمال دشواری، مشکل بودن و بروز خطا در درک یا تولید آنها در میان فارسی‌آموزان ایتالیایی زبان زیاد است:

- امکان کاربرد اشتباه مصدر به جای صورت التزامی پس از فعل‌هایی چون 'خواستن' و 'توانستن'، در صورتی که فاعل دو بند پایه و پیرو یکسان باشد، وجود دارد.
- پس از حروف، عبارات و فعل‌های خاصی که در ایتالیایی و نیز در مواردی بسیار شبیه به آنها در فارسی، پس از آنها التزامی به کار می‌رود، اما در فارسی کاربرد التزامی را در پی ندارند، مانند 'با این که' و 'متأسف بودن'، احتمال کاربرد نادرست صورت‌های التزامی وجود دارد.
- ممکن است ایتالیایی زبان‌ها پس از صفت‌های برتر و برترین در بند پیرو، به اشتباه فعل بند پایه را در وجه التزامی بیاورند.
- درک، تولید و کاربرد صحیح التزامی در امر نامتعارف اول شخص مفرد که در زبان ایتالیایی وجود ندارد، ممکن است برای ایتالیایی-زبانان، به ویژه در مراحل ابتدایی، دشوار باشد.
- ممکن است فارسی‌آموز ایتالیایی‌زبان در صحبت از آرزوهای ناممکن فارسی، که فاقد ویژگی عدم قطعیت هستند، به اشتباه از صورت‌های التزامی استفاده کند.
- درک تفاوت معنایی شرطی‌های ممکن ناگذشته فارسی، با صورت التزامی و صورت اخباری برای فارسی‌آموزان دشوار خواهد بود.
- درک و کاربرد درست گذشته ساده برای اشاره به آینده در جمله‌های فارسی دشوار می‌نماید.
- درک و کاربرد صورت ماضی نقلی در اشاره به موقعیت‌های آینده‌ای که بر لحظه دیگری تقدم دارند، دشوار به نظر می‌رسد.
- درک و کاربرد کلیه صورت‌هایی که نمود کامل در آنها مفهوم نادیده و استنباطی بودن دارد، دشوار است و نیاز به توجه دارد.
- درک و کاربرد انواع صورت‌های گذشته برای اشاره به موقعیت‌های آینده برای ایتالیایی زبانان دشوار می‌نماید.

صحت اطلاعات مندرج در این فرم براساس محتوای پایان نامه و ضوابط مندرج در فرم را گواهی می‌نمایم.

رئیس کتابخانه:

نام استادراهنما:

محل امضاء

سمت علمی:

نام دانشکده:

محل امضاء

به یاد پدرم،

و تقدیم به مادر عزیزم که پشتگرمی پدرانه

و دلگرمی مادرانه‌اش همواره بی دریغ یاریگرم بوده است.

در آغاز سپاس می‌گویم پروردگار بزرگ و مهربان را، که توفیق شاگردی استادانی بزرگ و مهربان را نصیبم کرد.

و آنگاه سپاس می‌گزارم لطف و یاری استاد راهنمای گرانقدرم، جناب آقای دکتر محمد دبیرمقدم را که استادی است بزرگ و راهنمایی است صبور و خوشحالم که فرصت یافتم در محضرش بیاموزم، علم و اخلاق و انسانیت را و همواره مفتخرم به شاگردی‌اش.

و همچنین، ارج می‌نهم لطف و صبر استاد مشاور عزیزم، سرکار خانم دکتر گلناز مدرسی قوامی را که شاگردی این استاد بزرگوار نیز از صفحات زیبا، دوست داشتنی و پر بار زندگی تحصیلی‌ام بوده است.

و بسیار متشکرم از لطف سرکار خانم دکتر ویدا شقاقی، نه فقط به خاطر پذیرش داوری این پایان‌نامه، که به خاطر همه آنچه که از ایشان آموخته‌ام.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	چکیده
	فهرست مطالب
۱	فصل اول؛ مقدمه
۲	۱-۱ بیان مسئله
۳	۲-۱ اهمیت پژوهش
۶	۳-۱ هدف‌های پژوهش
۶	۴-۱ پرسش‌های پژوهش
۷	۵-۱ محدودیت‌های پژوهش
۷	۶-۱ ساختار پژوهش
۸	فصل دوم؛ پیشینه پژوهش
۹	۱-۲ پژوهش‌های کلی در زمینه زمان، نمود و وجه فعل
۹	۱-۱-۲ برنارد کامری (۱۹۸۵)
۱۲	۲-۱-۲ برنارد کامری (۱۹۹۰)
۱۳	۳-۱-۲ فرانک پالمر (۲۰۰۱)
۱۵	۲-۲ مطالعات انجام‌گرفته روی زبان فارسی
۱۵	۱-۲-۲ مطالعات غیرفارسی
۱۵	۱-۱-۲-۲ لازار (۱۹۵۷)

۱۶	۲-۲-۱-۲ الول ساتن (۱۹۶۵)
۱۷	۲-۲-۱-۳ لمبتون (۱۹۶۷)
۱۷	۲-۲-۱-۴ ویندفور (۱۹۷۹)
۲۰	۲-۲-۱-۵ عطایی لنگرودی (۱۹۹۲)
۲۲	۲-۲-۱-۶ ماهوتیان (۱۹۹۷)
۲۴	۲-۲-۱-۷ محمودی بختیاری (۲۰۰۲)
۲۷	۲-۲-۱-۸ میس (۲۰۰۳)
۲۸	۲-۲-۲ مطالعات فارسی
۲۸	۲-۲-۱-۱ قریب وهمکاران (۱۳۲۸)
۲۹	۲-۲-۲-۲ همایونفرخ (۱۳۳۷)
۳۰	۲-۲-۳-۲ دبیرسیاقی (۱۳۴۵)
۳۱	۲-۲-۴-۲ خیامپور (۱۳۴۷)
۳۲	۲-۲-۵-۲ مشکور (۱۳۵۰)
۳۳	۲-۲-۶-۲ خانلری (۱۳۵۱)
۳۴	۲-۲-۷-۲ گیوی و انوری (۱۳۶۳)
۳۶	۲-۲-۸-۲ نوبهار (۱۳۷۲)
۳۸	۲-۲-۹-۲ گلفام (۱۳۸۵)
۳۹	۲-۲-۱۰-۲ قطره (۱۳۸۶)
۴۰	۳-۲ مطالعات تطبیقی
۴۰	۲-۳-۱ وزیر فراهانی (محمودیان) (۱۳۶۸)
۴۳	فصل سوم؛ مبانی نظری

۴۴	۱-۳ بررسی مقابله‌ای
۴۵	۱-۱-۳ فرضیه بررسی مقابله‌ای
۴۶	۲-۱-۳ بررسی مقابله‌ای و زبان‌شناسی
۴۸	۳-۱-۳ بررسی مقابله‌ای و انتقاداتها
۵۰	۲-۳ فعل
۵۲	۱-۲-۳ طبقه‌بندی افعال
۵۳	۱-۱-۲-۳ افعال خودایستا و ناخودایستا
۵۳	۲-۱-۲-۳ افعال شخصی و غیرشخصی
۵۴	۳-۱-۲-۳ دیگر طبقه‌بندی‌های افعال
۵۴	۳-۳ زمان
۵۵	۱-۳-۳ زمان و وقت
۵۶	۲-۳-۳ زمان، مفهومی اشاری
۵۶	۳-۳-۳ معنی اصلی، معنی ثانویه، تلویح
۵۷	۴-۳-۳ زمان مطلق
۵۸	۱-۴-۳-۳ زمان حال
۵۹	۲-۴-۳-۳ زمان گذشته
۵۹	۳-۴-۳-۳ زمان آینده
۶۱	۴-۴-۳-۳ نظام دوگانه زمان
۶۲	۵-۳-۳ زمان نسبی
۶۲	۱-۵-۳-۳ زمان نسبی محض
۶۳	۲-۵-۳-۳ زمان مطلق - نسبی

۶۳	۳-۴ نمود
۶۴	۳-۴-۱ نمود و زمان
۶۵	۳-۴-۲ تمایزهای نمودی
۶۵	۳-۴-۲-۱ نمود تام و نمود ناتمام
۶۶	۳-۴-۲-۱-۱ انواع نمود ناتمام
۶۷	۳-۴-۳ نمود اختیاری
۶۸	۳-۴-۴ نمود و معنی ذاتی (نمود واژگانی)
۶۸	۳-۴-۵ بازنمون صوری تمایزهای نمودی
۶۹	۳-۴-۶ نمود کامل
۷۱	۳-۴-۶-۱ انواع نمود کامل
۷۱	۳-۴-۶-۱-۱ کامل نتیجه‌ای
۷۲	۳-۴-۶-۱-۲ کامل تجربی
۷۲	۳-۴-۶-۱-۳ کامل موقعیت پایدار
۷۲	۳-۴-۶-۱-۴ کامل گذشته متأخر
۷۳	۳-۴-۶-۱-۵ کامل استنباطی
۷۴	۳-۵ وجه
۷۶	۳-۵-۱ التزامی
۷۶	۳-۵-۲ امری
۷۷	۳-۵-۳ رابطه آینده با وجه
۷۸	۳-۵-۴ کاربرد وجهی زمان گذشته
۸۰	فصل چهارم: تحلیل داده‌ها

- ۸۳ ۱-۴ صورت‌هایی که در هر دو زبان یافت می‌شوند
- ۸۳ ۱-۱-۱-۴ حال ساده/مضارع اخباری فارسی
- ۸۶ ۲-۱-۱-۴ حال اخباری ایتالیایی
- ۸۸ ۱-۲-۱-۴ حال در جریان/مضارع ملموس/ مضارع مستمر فارسی
- ۹۰ ۲-۲-۱-۴ صورت در جریان ایتالیایی
- ۹۱ ۱-۳-۱-۴ حال التزامی فارسی
- ۹۶ ۲-۳-۱-۴ حال التزامی ایتالیایی
- ۱۰۲ ۳-۳-۱-۴ التزامی ناکامل ایتالیایی
- ۱۰۴ ۱-۴-۱-۴ گذشته ساده/ ماضی مطلق فارسی
- ۱۰۶ ۲-۴-۱-۴ گذشته دور ایتالیایی
- ۱۰۹ ۱-۵-۱-۴ گذشته نزدیک ایتالیایی
- ۱۱۱ ۲-۵-۱-۴ ماضی نقلی فارسی
- ۱۱۵ ۱-۶-۱-۴ ماضی استمراری/ گذشته ناتمام فارسی
- ۱۱۸ ۲-۶-۱-۴ (گذشته) ناتمام ایتالیایی
- ۱۲۰ ۱-۷-۱-۲ گذشته در جریان/ ماضی مستمر فارسی
- ۱۲۲ ۲-۷-۱-۴ صورت در جریان ایتالیایی
- ۱۲۳ ۱-۸-۱-۴ گذشته بعید فارسی
- ۱۲۶ ۲-۸-۱-۴ گذشته بعید نزدیک ایتالیایی
- ۱۲۶ ۳-۸-۱-۴ گذشته بعید دور ایتالیایی
- ۱۲۸ ۱-۹-۱-۴ گذشته التزامی/ التزامی کامل فارسی
- ۱۳۳ ۲-۹-۱-۴ گذشته ایتالیایی

۱۳۷	۴-۱-۹-۳ التزامی بعید ایتالیایی
۱۳۹	۴-۱-۱۰-۱ آینده فارسی
۱۴۰	۴-۱-۱۰-۲ آینده ساده ایتالیایی
۱۴۳	۴-۱-۱۱-۱ امر فارسی
۱۴۵	۴-۱-۱۱-۲ امر ایتالیایی
۱۴۶	۴-۲ صورت‌هایی که تنها در یکی از دو زبان وجود دارند
۱۴۶	۴-۲-۱ فارسی
۱۴۶	۴-۲-۱-۱ ماضی نقلی استمراری
۱۴۸	۴-۲-۱-۲ ماضی نقلی مستمر
۱۴۹	۴-۲-۱-۳ ماضی ابعاد/ گذشته بعید نقلی
۱۵۰	۴-۲-۲ ایتالیایی
۱۵۰	۴-۲-۲-۱ آینده مقدم
۱۵۱	۴-۲-۲-۲ شرطی حال
۱۵۳	۴-۲-۲-۳ شرطی گذشته/ کامل
۱۵۵	۴-۳ مقابله نظام زمان، نمود و وجه فارسی و ایتالیایی
۱۵۶	۴-۳-۱ حال ساده
۱۵۶	۴-۳-۲ حال در جریان
۱۵۷	۴-۳-۳ حال التزامی
۱۵۹	۴-۳-۳-۱ حال التزامی در برابر حال التزامی
۱۶۰	۴-۳-۳-۲ حال التزامی در برابر التزامی ناکامل
۱۶۰	۴-۳-۴ گذشته ساده

- ۱۶۰ ۱-۳-۴ گذشته ساده فارسی در برابر گذشته دور ایتالیایی
- ۱۶۱ ۲-۳-۴ گذشته ساده فارسی در برابر گذشته نزدیک ایتالیایی
- ۱۶۲ ۵-۳-۴ گذشته کامل
- ۱۶۳ ۶-۳-۴ گذشته ناتمام
- ۱۶۳ ۷-۳-۴ گذشته در جریان
- ۱۶۴ ۸-۳-۴ گذشته بعید
- ۱۶۵ ۹-۳-۴ گذشته التزامی
- ۱۶۵ ۱-۳-۴ گذشته التزامی فارسی در برابر التزامی گذشته ایتالیایی
- ۱۶۵ ۲-۳-۴ گذشته التزامی فارسی در برابر التزامی بعید ایتالیایی
- ۱۶۶ ۱۰-۳-۴ آینده
- ۱۶۷ ۱۱-۳-۴ امر
- ۱۶۸ ۱۲-۳-۴ صورت‌هایی که تنها در زبان فارسی هستند
- ۱۶۸ ۱۳-۳-۴ صورت‌هایی که تنها در زبان ایتالیایی هستند
- ۱۶۸ ۱-۱۳-۳-۴ آینده مقدم
- ۱۶۸ ۲-۱۳-۳-۴ وجه شرطی
- ۱۶۹ ۴-۴ پیش‌بینی موارد دشوار، مشکل‌زا و خطاهای احتمالی ایتالیایی زبانان در یادگیری فعل فارسی
- ۱۷۰ ۱-۴-۴ وجه التزامی
- ۱۷۲ ۲-۴-۴ جمله‌های شرطی
- ۱۷۳ ۳-۴-۴ نمود کامل
- ۱۷۴ ۴-۴-۴ بیان آیندگی
- ۱۷۶ فصل پنجم؛ نتیجه‌گیری

۱۷۷	۱-۵ مروری بر فصل‌های پیشین
۱۷۹	۲-۵ نتایج پژوهش
۱۷۹	۱-۲-۵ شباهت‌ها و تفاوت‌ها میان نظام‌های زمان، نمود و وجه فعل در فارسی و ایتالیایی
۱۸۱	۲-۲-۵ مشکلات، دشواری‌ها و خطاهای احتمالی فارسی آموزان ایتالیایی زبان
۱۸۲	۳-۵ پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آینده
۱۸۴	کتابنامه فارسی
۱۸۶	کتابنامه غیرفارسی
۱۸۹	پیوست (۱): منابع زبان ایتالیایی مورد ارجاع در تحلیل داده‌ها
۱۹۰	واژه‌نامه انگلیسی-فارسی
۱۹۲	واژه‌نامه فارسی-انگلیسی

چکیده

این پایان‌نامه پژوهشی است توصیفی که به بررسی مقابله‌ای نظام زمان، نمود و وجه فعل در زبان‌های فارسی و ایتالیایی می‌پردازد و شامل پنج فصل، واژه‌نامه، و کتابنامه است. در این پژوهش، صورت‌های فعلی فارسی و ایتالیایی با توجه به جایگاهشان در نظام‌های زمان، نمود و وجه و نیز با توجه به کاربردهایی که در هر زبان دارند بررسی و سپس مقایسه شده‌اند. از مهم‌ترین تفاوت‌های موجود در نظام زمان، محدودیت تنها صورت زمان آینده فارسی در برابر دو صورت آینده ایتالیایی و در نتیجه کاربرد صورت‌های غیرآینده فارسی برای اشاره به آینده است. گذشته مطلق ایتالیایی با نمود تام تبدیل به گذشته دور و تاریخی شده است. در نظام نمود، صورت گذشته کامل ایتالیایی لزوم رابطه موجود موقعیت گذشته با لحظه حال را از دست داده و برای تمامی موقعیت‌های گذشته قابل استفاده است. همچنین از کاربردهای نمود کامل فارسی بر خلاف ایتالیایی بیان غیرمستقیم، استنباطی یا روایی موقعیت‌هاست. در نظام وجه، التزامی فارسی زمان نسبی و دو صورت دارد و التزامی ایتالیایی زمان مطلق-نسبی و چهار صورت دارد. ایتالیایی بر خلاف فارسی دارای وجه شرطی (به صورت وجهی مستقل) است.

با توجه به شباهت‌ها و تفاوت‌های یافت شده، و با نگاه به گونه معتدل فرضیه بررسی مقابله‌ای، نکات زیر به عنوان برخی از مواردی که احتمال دشواری، مشکل بودن و بروز خطا در درک یا تولید آنها در میان فارسی‌آموزان ایتالیایی زبان زیاد است، پیش بینی شده‌اند:

- ممکن است فارسی‌آموز ایتالیایی زبان در صحبت از آرزوهای ناممکن فارسی، که فاقد ویژگی عدم قطعیت هستند، به اشتباه از صورت‌های التزامی استفاده کند.
- درک تفاوت معنایی شرطی‌های ممکن ناگذشته فارسی، با صورت التزامی و صورت اخباری برای فارسی‌آموزان دشوار خواهد بود.
- درک و کاربرد کلیه صورت‌هایی که نمود کامل در آنها مفهوم نادیده و استنباطی بودن دارد، دشوار است.
- درک و کاربرد انواع صورت‌های گذشته برای اشاره به موقعیت‌های آینده برای ایتالیایی‌زبانان دشوار می‌نماید.

کلیدواژه‌ها: بررسی مقابله‌ای، فعل، زمان، نمود، وجه، فارسی، ایتالیایی

۱

مقدمه

۱-۱ بیان مسئله

سالهاست که بررسی‌های مقابله‌ای در چارچوب زبان‌شناسی کاربردی مورد توجه قرار گرفته و اهمیت و تأثیر آن بر حوزه‌هایی چون نظریه‌های ترجمه، توصیف زبان‌ها، گونه‌شناسی زبان‌ها و مطالعه همگانی‌های زبان و به ویژه آموزش زبان اثبات شده است. حتی در دوره‌هایی که کارایی زبان‌شناسی مقابله‌ای از سوی برخی منتقدان مورد نقد قرار گرفت، هدف این انتقادات برخی از ادعاهای زبان‌شناسان مقابله‌ای بود و به قول آرتس^۱ تنها چیزی که مورد تردید نبود ارتباط مقایسه دو زبان با معلم، زبان‌آموز و نویسنده کتاب‌های زبان بود (آرتس و همکاران، ۱۹۹۰: ۱۶۵). بررسی مقابله‌ای با تشخیص وجوه اشتراک و افتراق بخش‌هایی از دو یا چند زبان، امکان پیش‌بینی و تحلیل خطاهای احتمالی زبان‌آموزان را فراهم ساخته و تمایز گذاشتن میان خطاهای نظام‌مند و پربسامد متأثر از تداخل بین‌زبانی و درون‌زبانی از یک سو و خطاهای فردی، تصادفی و کم‌بسامد متأثر از عوامل دیگر را امکان‌پذیر می‌سازد.

در کشور ما نیز کارهای مختلفی در بررسی مقابله‌ای جنبه‌ها و حوزه‌های مختلف زبان فارسی با دیگر زبان‌ها انجام گرفته است. در این بررسی‌ها بیشترین تمرکز بر مقابله زبان فارسی با زبان انگلیسی بوده که با توجه به گستردگی کاربرد این زبان در ایران و تعداد زیاد گویشوران آن در سراسر دنیا این مسئله منطقی می‌نماید. شاید پس از زبان انگلیسی زبان‌های فرانسه و آلمانی به دلایل مختلف بیشتر مورد توجه بوده‌اند و به نظر می‌رسد که کار زیادی روی دیگر زبان‌ها، از جمله ایتالیایی صورت نگرفته است.

زبان‌شناسی مقابله‌ای حوزه‌های گوناگون زبان‌شناسی از جمله واج‌شناسی، آواشناسی، صرف، نحو، کاربردشناسی و تحلیل گفتمان را دربرمی‌گیرد. اما اهمیت بررسی مقابله‌ای نظام‌های دستوری ناشی از

¹ Aarts

اهمیت ویژه ساختار دستوری در تعیین چارچوبی است که اهل زبان افکار و اندیشه‌های خود را در قالب آن بیان می‌کنند و این همان چیزی است که روش‌شناسی آموزش زبان و آموزگاران به دنبال آن هستند (ضیاءحسینی، ۱۹۹۴: ۱). در این میان فعل یکی از مهمترین مقوله‌های دستوری هر زبان است که دامنه وسیعی داشته و زیرمجموعه‌ها و زیرنظام‌های گوناگونی را در بر می‌گیرد که پرداختن به همه آنها بیش از حد گسترده خواهد بود. پس برای این پژوهش باید محدوده کوچکتري تعیین می‌شد. نظام‌های زمان، نمود و وجه فعل از جمله زیرنظام‌های مقوله فعل هستند که با یکدیگر ارتباط تنگاتنگی دارند، تا اندازه‌ای که تعیین مرز آنها از یکدیگر بسیار دشوار و گاه به علت همپوشی‌های زیاد غیرممکن است. به این ترتیب "بررسی مقابله‌ای زمان، نمود و وجه فعل در فارسی و ایتالیایی" موضوعی است که در این پژوهش به آن خواهیم پرداخت.

۱-۲ اهمیت پژوهش

زبان‌شناسی مقابله‌ای به مقایسه نظام‌ها یا زیرنظام‌هایی از دو یا چند زبان می‌پردازد تا شباهت‌ها و تفاوت‌های میان آنها را در سطح خاصی تعیین کند. زبان‌شناسی مقابله‌ای کاربردی به پیش‌بینی و تحلیل خطاهای زبان‌آموزان می‌پردازد. تجربیات روانشناسان آموزشی نشان داده‌است که همواره به زبان دوم یا خارجی از صافی نظام قواعد زبان اول نگاه می‌شود. در فرایند یادگیری زبان دوم، قواعد زبان اول با قواعد زبان دوم مقایسه شده، بعضی از آنها تعدیل می‌شوند، بعضی به همان شکل مورد استفاده قرار می‌گیرند و برخی به کلی کنار گذاشته می‌شوند. تفاوت‌های میان نظام قواعد زبان مادری و زبان هدف علت تداخل‌های گوناگون و متعددی است که باید در آموزش زبان مورد توجه قرار بگیرد (ضیاءحسینی، ۱۹۹۴: ۱۱). روانشناسان رفتارگرا بر این باورند که اصل انتقال در یادگیری به کار می‌آید. بر همین اساس گونه قوی

فرضیه بررسی مقابله‌ای^۱ چنین است که یادگیری موارد مشابه میان زبان مادری و هدف آسان است و یادگیری موارد متفاوت، دشوار، و درجه این دشواری به درجه تفاوت بستگی دارد (ضیاءحسینی، ۱۹۹۴: IX). اما با توجه به اشکالات و انتقادهایی که بر این فرضیه وارد شد و منطبق نبودن بسیاری از پیش‌بینی‌های آن با نتایج به دست آمده، ضیاءحسینی و اولر^۲ فرضیه معتدل را پیشنهاد کردند. اساس این نظریه بر اصل تعمیم محرک^۳ است. در این فرضیه فرض بر این است که مقوله‌بندی الگوهای انتزاعی و عینی به شباهت‌ها و تفاوت‌های مشاهده شده اساس یادگیری است؛ و بنابراین هرگاه الگوها در صورت یا معنی در یک یا چند نظام کمترین میزان تمایز را داشته باشند، اشتباه رخ می‌دهد. برعکس در جایی که الگوها دقیقاً یکسان هستند، تعمیم درست رخ داده و مشکلی پیش نمی‌آید (ضیاءحسینی، ۱۹۸۰: ۱۵۴).

به همین خاطر در آموزش زبان و به ویژه در طراحی متون و مواد آموزشی، زبان‌شناسی مقابله‌ای و نتایج آن اهمیت زیادی می‌یابد. فرایز^۴ (۱۹۴۵: ۲۵۹) معتقد است که مؤثرترین مواد آموزشی آن است که بر اساس توصیف علمی زبان هدف و مقایسه آن با توصیف زبان مادری به دست آمده باشد. اگرچه این تعبیر بعدها مورد تردید قرار گرفت، اما اهمیت زبان‌شناسی مقابله‌ای در تدوین کتاب‌های آموزش زبان هرگز به طور کامل رد نشد. در اواسط دهه شصت میلادی انتقادات به زبان‌شناسی مقابله‌ای اوج گرفت و این فرض را که بررسی‌های مقابله‌ای قدرت پیشگویی دارند و تفاوت بین زبان‌ها لزوماً منجر به مشکلات یادگیری می‌شود، و اینکه شباهت‌ها کمتر از تفاوت‌ها در آموزش زبان اهمیت دارند به چالش کشید (ضیاءحسینی، ۱۹۹۴: ۵). اما "آنچه که به چالش کشیده نشد این بود که مقایسه دو زبان، با آموزگار، زبان‌آموز و نویسنده کتاب‌های آموزشی در ارتباط است" (آرتس و همکاران، ۱۹۹۰: ۱۶۵). در واقع هدف این چالش‌ها و انتقادات نه اهمیت زبان‌شناسی مقابله‌ای در آموزش زبان، بلکه ادعاهای مطرح شده در مورد نوع، قدرت و قطعیت

¹ the strong version of contrastive analysis hypothesis (CAH)

² Oller

³ the principle of stimulus generalization

⁴ Fries